

ابعاد روانشناختی _ اجتماعی وابستگی به فضای مجازی

میلاد شریفی

فرهنگی آموزش و پرورش

چکیده

هدف اصلی پژوهش، ابعاد روانشناختی _ اجتماعی اعتیاد به فضای مجازی است امروزه به دلیل گستردگی و فراگیری فضای مجازی و اینترنتی در دنیا و قرار گرفتن بسیاری از مباحث و مطالب در حوزه های مختلف مورد نیاز انسان ها در درون این شبکه جهانی، ضرورت استفاده از قابلیت ها و امکانات آن، برای همه افراد و سازما نها ضروری و لازم بنظر می رسد. به گونه ای که امروزه دیگر انجام بسیاری از فعالیت روزمره انسان، بدون کمک از قابلیت های این شبکه عملا با مشکل مواجه خواهد شد. فضایی که گفته می شود به اندازه هزار میلیارد کتاب در آن مطلب وجود دارد. درکنار مزایای پیش گفته، آسیب های متعدد فردی و اجتماعی آن را نیز نباید از نظر دور داشت همان گونه که از سوی منابع رسمی همواره در این باره اعلام و هشدار داده می شود. ارتباط از طریق فضای مجازی در سال های اخیر جایگاه قابل توجهی در بین نسل جوان جامعه ما پیدا کرده است. شبکه های اجتماعی در ابعاد مختلف افراد(فردی و اجتماعی) تأثیر گذارند. در شکل دهی به هویت نقش دارند و حتی روی ابعاد اقتصادی و اجتماعی و سیاسی جوامع هم تأثیر گذارند. امروزه با توجه به نقشی که تاکنون در ابعاد مختلف زندگی داشته اند، نمی توان آن ها را نادیده گرفت. در حال حاضر اینترنت ابزاری مناسب برای توسعه ی افکار و اندیشه های بشری محسوب می شود، به شرط آن که در راه صحیح استفاده شود. افراد باید برای ورود به دنیای مجازی اطلاعات کافی در اختیار داشته باشند، تا دچار مشکلات مالی و اجتماعی نشوند.

واژگان کلیدی: فرصت ها ، آسیب ها، فضای مجازی ،خانواده، دنیای مجازی ، شبکه جهانی

۱- مقدمه

با ورود تکنولوژی و وسایل ارتباط جمعی درون خانواده‌ها ارزشهای اجتماعی آنها تحت تأثیر قرار گرفت و این امر موجب شده تا شاهد بروز تغییراتی در رفتار و گفتار نسل جوان باشیم. شبکه‌های اجتماعی و اینترنت مهمترین این تکنولوژی‌هاست که در دنیای امروز ما به گونه‌ای نفوذ کرده است که نمی‌توان زندگی را بدون آنها تصور کرد و این فضا آسیب‌های متعددی به همراه دارد که اصلی‌ترین آنها تغییر سبک زندگی و شکستن مرزها، باورها و ارزش‌ها به خصوص در میان بانوان و دختران جوان است. قشری که قرار است مولد و پرورش دهنده نسل‌های بعدی باشند. فرازمان و فرامکان بودن اینترنت و در دسترس بودن مداوم آن موجب شکل‌گیری شیوه جدیدی از تعاملات اجتماعی شد و تغییراتی شگرف در سبک زندگی و تعاملات اجتماعی و حتی مشارکت سیاسی و نحوه آن به وجود آورد تا جایی که امروزه اینترنت بیشترین نقش را در اطلاعرسانی و تبلیغات برای عموم دارد و به عنوان اصلی‌ترین کانال ارتباطی محسوب میشود. اینترنت و شبکه‌های مجازی مانند بسیاری پدیدهای دیگر دارای پیامدهای مثبت و منفی است که با برنامه‌ریزی و افزایش سطح آگاهی عمومی می‌توان از آثار و دستاوردهای مثبت آن بهره‌گرفت و تبعات آن را به حداقل رساند.

استفاده از فضای مجازی نیز مانند هر فناوری دیگر، ممکن است اثرات منفی بر زندگی افراد داشته باشد. تجربه مشکلات ناشی از فناوری‌های جدید برای بشر تازه‌گی ندارد. فناوری، امری غیراخلاقی یا به طور ذاتی، خوب یا مضر نیست، اما بر الگویی که براساس آن زندگی می‌کنیم، تأثیر می‌گذارد. محصولات فناوری بویژه اینترنت و رایانه در بهترین وجه، استعمال مفرط و سوء استفاده را در پی دارند و در بدترین حالت، اعتیاد اینترنتی را که ترکیبی از محتوای مهیج، سهولت دسترسی، آرامش، هزینه کمتر، خود مختاری و گمنامی است. این حقیقت که موادی نظیر مشروبات الکلی و داروهای محرک می‌توانند منجر به وابستگی‌هایی با روان‌شناختی شوند، مسلم شمرده شده و رفتارهایی نظیر قمار، نوشیدن مشروبات الکلی و سکس، با در نظر گرفتن تعامل بالقوه معتادکنندگی شان مورد پذیرش قرار گرفته‌اند. همین فرایند به نظر می‌رسد که درباره جنبه‌های مشخص اینترنت و استفاده از فضای مجازی نیز مصداق داشته باشد (گرینفلد^۱، ۲۰۱۶: ۳).

با توجه به ویژگی‌های خاص فضای مجازی مانند در دسترس بودن، ۲۴ ساعته بودن، جستجوی آسان و سریع انواع موضوعات، سرعت و گمنامی، تعداد کاربران آن روز به روز در سراسر دنیا در حال افزایش است. به علاوه، مقتضیات زندگی نیز ضرورت استفاده از اینترنت را بیشتر کرده است. در واقع، امروزه یادگیری استفاده از اینترنت برای همه افراد لازم به نظر می‌رسد. چنانکه به مرور، بسیاری از کارها به وسیله اینترنت انجام می‌گیرد، مانند خرید و فروش ثبت نام و حتی مشارکت سیاسی و رای‌گیری. بنابراین، ما در کنار دنیای واقعی، دنیایی مجازی داریم که به سرعت در حال رشد و گسترش است و حتی گاه جداکردن این دو دنیای مجازی و واقعی از یکدیگر دشوار می‌نماید. فناوری به لحاظ ذاتی خوب یا بد نیست اما بر سبک زندگی اثر می‌گذارد و باید به آثار و عوارض احتمالی آن توجه شود. از سوی دیگر، کشور ایران نیز مقتضیات خاص خود را دارد که این ویژگی‌ها بر نوع و چگونگی استفاده از اینترنت مؤثر است.

^۱ - Greenfield

-فضای مجازی

فضایی تئوری است که ارتباطات کامپیوتری در آن رخ میدهد این واژه در دهه ۱۹۸۰ وارد ادبیات علمی - تخیلی شد و شاغلاندر زمینه کامپیوتر و علاقه‌مندان به سرعت آن را به کار بردند و در دهه ۱۹۹۰ رایج شد. در این دوره، استفاده از اینترنت، شبکه و مخابرات دیجیتال سریعاً در حال رشد بود و لفظ «فضای مجازی» میتوانست بسیاری از ایده‌ها و پدیده‌های نوظهور را نمایندگی کند که بصورت مستقیم و غیر مستقیم نمایندگی میکند. لفظ مادر فضای سایبر، سایبرنتیک است که به معنای فرماندار یاراننده مشتق شده، واژه‌های که نوربرت وینر برای کار پیشگامانه اش در مخابرات الکترونیک و علم کنترل بهکار برد. دنیای مجازیدر مواردی مانع حضور فیزیکی انسانها در محیط های مختلف می شود و به نوعی در وقت و هزینه صرفه جویی می کند، امامتاسفانه در کنار فواید و مزیت های زیاد این فناوری که مهمترین آن دسترسی سریع و آسان به داده ها است، تخریب و نابودیآهسته و بدون سر و صدای فضای اینترنت اثرات جبران ناپذیری را به همراه می آورد که تا سالها جامعه و خانواده را تحت الشعاع خود قرار می دهد(میردامادی، ۱۳۹۴: ۱۵)

تشخیص ضرر و زیان های دنیای مجازی در محیط خانواده و به تبع آن اثرات مخرب آن در جامعه و خانواده ها مهمترین عناصرتشکیل دهنده آن هستند به راحتی امکان پذیر نیست. مسئله مهم و خطر ساز آن است که بهره مندی تمامی قشرهای جامعه از اطلاعات و داده های اینترنت است، هر شخصی در هر جایگاه وموقعیت اجتماعی در کمتر از لحظه ای می تواندبه این داده ها دست پیدا کند. نگرانی راجع به فساد فضای مجازی زمانی شکل می گیرد که در بسیاری از موارد کاربران بهصورت ناخواسته مطالب، تصاویر و پیام هایی را دریافت می کنند که در ابتدای امر در پذیرش آن قصد و تمایلی ندارند. درحقیقت تنها با اتصال یک سیم کوچک به این دستگاه، رایانه، شما را به دنیای بزرگترها کوچکترها، زشتی ها زیبایی ها و خلاصه هر آنچه تا قبل از ابداع این موجود آهنی دارای حریم و چارچوب مذهبی، ملی و عرفی بود می کشاند(عاملی، ۱۳۹۲: ۳۲)

از جمله اهم آسیب های این فضای نوظهور را به صورت محدود این گونه می توان برشمرد:

۱- وجود بالای ۲۰۰ هزار ویروس رایانه ای، دریافت نزدیک به ۸۰٪ پیام های آنلاین برای افراد ۱۳ تا ۱۷ سال از افراد ناشناس، حمله هکر ها هر ۳۹ ثانیه یک بار به کامپیوتر های متصل به اینترنت و خطرات آشکار و پنهان دیگری که هر لحظه در حال افزایش است.

۲-به دلیل روبرو شدن کاربران با جذابیت و تنوع غیر قابل وصف در جستجوهای اینترنتی و عدم امکان تحلیل یافته ها، سر درگمی و بحران معرفتی و رنگ باختن اخلاق و معنویت در کنار دلبستگی های کاذب، از دیگر آثار فراگیر جهت مخاطبانعمومی این فضا به حساب می آید.

۳- به صورت خاص تر در مباحث فرهنگی، عدم توجه به مالکیت فکری و معنوی افراد و سازمان ها در حوزه های مختلف علمو هنری بدون هرگونه رد پای مسئولیت پدید آور و همچنین به چالش کشیدن نرخ مطالعه کتاب و مجلات معتبر و به طور طبیعی ورشکستگی صاحبان این گونه مشاغل، می تواند از نتایج ناگوار فضای مجازی اخلاق زده باشد .

۴- در سطح کلان تر و استراتژیک باید توجه داشت از آنجا که اینترنت فضای جولان و قدرت نمایی کشورهای طراح و پردازنده آن است، طبیعی است که در صدد القای فرهنگ خود بر دیگر فرهنگ ها باشند(مرکز ملی فضای مجازی، ۱۳۹۶)

-تاریخچه فضای مجازی

واژه فضای مجازی اولین بار در سال ۱۹۸۴، در رمان علمی - تخیلی ویلیام گیbson با نام نیورومنسر^۱ مطرح شد. این اصطلاح برای توصیف یک فضای خیالی به کار برده شد، جایی که در آن واژه ها، روابط، داده ها، ثروت و قدرت از طریق ارتباطات بواسطه کامپیوتر پدیدار میشوند (رومن، ۲۰۱۲).

به طور کلی امروزه، آنچه را که با شیوه زندگی و تفکر مرتبط با تکنولوژی نوین اطلاعاتی در رابطه باشد، با صفت سایبر ناممیرند و به فضای رایانه‌ای که سازنده یک فضای جغرافیایی مجازی است، فضای سایبرنتیک یا فضای مجازی می گویند (محسنی، ۱۳۹۱: ۲۰۰).

این فضا در حقیقت ارتباط داخلی عمده افراد بشر را از طریق کامپیوتر و ارتباطات راه دور، بدون در نظر گرفتن جغرافیای فیزیکی به عهده دارد. به بیان دیگر، فضای مجازی، جهان ذهنی اطلاعات و شبکه‌های الکترونیکی است که با اینترنت قابل دسترسی است و اغلب با حیطه ای ناشناخته مقایسه می شود که مرزهای نامحدودی دارد (میردامادی، ۱۳۹۴: ۸۷).

در زبان جاری انفورماتیک این واژه به معنای کاربرد اینترنت در تمامی ابعاد فرهنگی، فنی و اجتماعی آن است. فضایی که محل مراجعه و تفرج است، بدون آنکه فرد ناچار باشد محل خود را ترک کند. همچنین فضای مجازی حیطه‌های نامشخص و بیحد و مرز نیست، بلکه فضایی است کاملاً تعریف شده، بسته و متشکل از مؤلفه‌های معین و مشخص. بندیکت فضای مجازی را اینگونه تعریف می کند: «یک اینترنت گروهی متشکل از هزاران شبکه است که از پروتکل واحدی استفاده میکنند و در عرضه مجموعه اطلاعات واحدی به کاربران یا مشتریان خود مشارکت دارند. فضای مجازی اینترنت را میتوان به سرزمینی مجازیدارای زندگیهای مجازی و جوامع مجازی و جوامع مجازی تشبیه کرد، در این فضا زندگیها و جوامع واقعیت فیزیکی ندارند. باحضور فضای سایبرنتیک، مجاز جایگزین واقعیت میشود و به این جهت فضای مجازی نامیده میشود که حضور قابل لمس فیزیکی یا واقعیت فیزیکی ندارد، بلکه فقط در جهان الکترونیک، تکنولوژیهای ارتباطی انعکاسی انتزاعی دارد. این فضا انتقال سریع و آنی داده ها را امکانپذیر میکند و در حقیقت فاصله‌های جغرافیایی و زمانی موجود را از میان میبرد (محسنی، ۱۳۹۱).

محیط بازی همچون لایه ای بر محیط واقعی قرار میگیرد، بدون آنکه با آن درگیر شود. ورود به محیط مجازی همچون سفر به منطقه ای غیر واقعی است که از داده‌های انفورماتیکی ذخیره شده در کامپیوتر زاده شده است. محیط مجازی در معنی لغت شناسانه، حالتی ناکجا آباد دارد، چرا که بیمکان است. بدین ترتیب، تجربه‌های چند بعدی است که کاملاً یا به صورت نسبی از طریق کامپیوتر خلق میشود و هر استفاده کننده‌ای میتواند از طریق ادراک وجود یا هویت آن را تایید کند. برخی ویژگی های این جهان مجازی عبارتند از: ۱- بیمکانی، ۲- فرازمانی، ۳- صنعتی بودن محض، ۴- عدم محدودیت به قوانین مدنی متکی بردولت- ملتها، ۵- برخورداری از معرفت شناسی تغییر شکل یافته پسامدرن ۶- قابل دسترسی بودن به طور همزمان، ۷- رویضا بودن و برخورداری از فضاهای فرهنگی، اعتقادی، اقتصادی و سیاسی جدید (عاملی، ۱۳۹۲).

۱. Neuromancer

- تعریف اینترنت

اینترنت وسیله‌های ارتباطی و فضای سایبرنتیک محیطی است که امکان تولید فضا را برای کسانی فراهم کرده است که به صورت مادی در قالبی اجتماعی - فرهنگی قادر نیستند فضایی تعاملی ایجاد کنند و یا در تولید و ساخت آن با مشکل مواجه باشند. اینترنت نه فقط یک محیط، بلکه چندین محیط محسوب می‌شود. اگر چه بین محیط‌های گوناگون اینترنت همپوشانی‌های فراوانی وجود دارد، با این حال هر کدام دارای ویژگی‌های خاص خود هستند و از نظر برخی مشخصه‌های بنیادین، اثراتی که تجربه این محیط‌ها بر رفتار کاربران دارند، با یکدیگر متفاوت است. اینترنت بیشتر به مجموعه‌ای از مکان‌های مجازی شباهت دارد که در هر یک از آن افرادی با دلبستگی‌های مشترک، می‌توانند تبادل داده و کار کنند، داستان تعریف کنند و با یکدیگر شوخی کنند، پیرامون سیاست به بحث بپردازند و یا بازی کامپیوتری انجام دهند (والانس، ۲۰۱۲:).

سپهر مجازی آمیخته‌ای از سه عنصر مادی، نمادین و تجربه‌های فردی متفاوت است. اینترنت فقط ابرازی الکترونیک با قابلیت‌های تازه‌ای برای دیجیتالی کردن پیام‌ها نیست، بلکه فراتر از آن، دنیایی مجازی حاصل از انقلاب دیجیتالی است که همانند سایر انقلاب‌ها، تصویری نوین از جهان عرضه می‌کند، ارزش‌های اجتماعی را متحول می‌سازد، امکاناتی را برای نمایش خویش در مقابل دیگری فراهم می‌آورد و فناوری‌های جدید رایانه‌ای - ماهواره‌ای، وسایل آن را مهیا می‌کند (معینی علمداری، ۱۳۹۶:).

با توجه به اینکه در اینترنت فاصله از میان برداشته می‌شود، مواجهه افراد آسانتر می‌شود و امکان مواجهه غیر حضوری فراهم می‌آید. بدین ترتیب جامعه شبکه‌ای براساس تعامل شرکت کنندگان با یکدیگر شکل می‌گیرد که در آن نیاز به ملاقات حضوری، اطلاعات رد و بدل می‌شود. در اینترنت افراد صرفاً در رده تولید کننده قرار نمی‌گیرند، بلکه می‌توانند هر دو نقش را همزمان داشته باشند و اینترنت به منزله واسطه ارتباطی میان آنها عمل می‌کند و تسهیلات لازم را در این زمینه در اختیار آنان قرار می‌دهد. این امر، یعنی این که فرد می‌تواند به انتخاب خود نقش مصرف کننده یا تولید کننده اطلاعات را ایفا کند، اینترنت را از شکل یک رسانه متعارف خارج می‌کند. این امر محیطی آناشیک را برای تبادل نسبتاً بدون واسطه میان افراد به وجود می‌آورد (اسمیت، ۲۰۱۵: ۱۹۴).

اینترنت تجارب جدیدی به فرد عرضه می‌کند و قادر است "در سه سطح مختلف فردی، تعامل میان فردی و زندگی سیاسی تغییراتی ایجاد کند" (رن گلد، ۲۰۱۶: ۲۸۲).

بالاخره می‌توان گفت که شبکه اینترنت، محلی مجازی برای ملاقات عمومی شهروندان جهان است. یک نقطه تلاقی عمومی که در آن میلیون‌ها نفر از بیش از ۱۵۵ کشور جهان با هم در رابطه هستند. در حال حاضر، اینترنت متشکل از چندین میلیون شبکه مختلف است. اینترنت را از نظر جامعه شناسی می‌توان مدخلی بر جامعه الکترونیک دانست، جامعه‌ای که از عناصر اصلی سیستم اینترنت یعنی تولیدکنندگان، واسطه‌ها و مصرف کنندگان تشکیل شده است. اینترنت بین افرادی ارتباط برقرار می‌کند که قبلاً همدیگر را ندیده‌اند، مردمی از سراسر دنیا که به این طریق فرصت مکالمه با یکدیگر را بدست می‌آورند و می‌توانند بدون محدودیت‌های قومی، ملی، طبقاتی، مذهبی، جنسی و... با یکدیگر رابطه برقرار کنند. از این طریق امکان ایجاد جماعتی جهانی فراهم می‌شود (نیکبخش، ۱۳۹۴:).

- تلگرام

تلگرام یک سرویس پیامرسان متن‌باز چندسکویی مبتنی بر رایانش ابری است. کاربران تلگرام می‌توانند پیامها، تصاویر، ویدئوها و اسناد (همه انواع پرونده‌ها پشتیبانی میشود) و رمزنگاری شده تبادل کنند. تلگرام رسماً برای اندروید، ویندوز فون و آی‌اواس (از جمله تبلت‌ها و دستگاه‌های بدون وای-فای) در دسترس است. نرم افزارهای کلاینت غیررسمی برای نسخه وب، نسخه اواس ده، نسخه لینوکس و یک کلاینت دسکتاپ ویندوز از توسعه دهنده های مستقل که از رابط برنامه‌نویسی نرم‌افزار تلگرام استفاده می‌کنند در دسترس هستند. کاربران نرم‌افزار امکان تبادل پیام، عکس، ویدئو و فایل تا حجم ۱۵۰ مگابایت را دارند. تلگرام توسط دو برادر با نامهای پاول دورف و نیکلای دورف به بازار آمد. تلگرام توسط یک سازمان غیر انتفاعی آلمانی متعلق به کارآفرین و نیکوکار روس، پاول دورف، اداره می‌شود (خبرگزاری باشگاه خبرنگاران، ۱۳۹۶).

- میزان استفاده از تلگرام از اوت ۲۰۱۳ تا فوریه ۲۰۱۶

در اکتبر ۲۰۱۳ تلگرام روزانه صد هزار کاربر فعال داشت که در ۲۴ مارس ۲۰۱۴ این تعداد به ۱۵ میلیون رسید. در دسامبر ۲۰۱۴، تلگرام اعلام کرد که بیش از ۶۰ میلیون کاربر فعال دارد که روزانه بیش از یک میلیارد پیام تبادل میکنند. میزان تبادل پیامها در بازه زمانی پنجماهه دو برابر شد و به ۲ میلیارد پیام در روز رسید. در سپتامبر ۲۰۱۵، اعلام شد که تلگرام بیش از ۶۰ کاربر فعال دارد که روزانه ۱۲ میلیارد پیام با یکدیگر تبادل میکنند. در فوریه ۲۰۱۵، تعداد ثبت نام کنندگان در تلگرام به ۳۵۰ هزار کاربر در روز رسید و در مجموع روزانه بیش از ۱۵ میلیارد پیام در بستر این پیام رسان منتقل شد. در سال ۲۰۱۷، تلگرام با حدود ۱۰۰ میلیون کاربر، هفتمین پیامرسان پرکاربرد شناخته شد. در این فهرست، پیامرسان فیس بوک و واتس اپ مشترک‌الاول هستند. در ایران، طبق نظرسنجی انجام‌شده از طرف ایسپا، تلگرام محبوبترین پیامرسان است به طوری که در سال ۲۰۱۵، ۶۲٪ درصد ایرانیان عضو آن بوده‌اند (شاو، ۲۰۱۵).

- فراگیری تلگرام در ایران

بیش از ۸۰ درصد از کاربران ایرانی از تلگرام استفاده میکنند. بیش از ۲۰ میلیون کاربر ایرانی در تلگرام فعالیت میکنند. باتوجه به تعداد کل کاربران تلگرام، حدود ۴۰ درصد کاربران را ایران یها تشکیل میدهند.

- محتوای مجرمانه تلگرام

به گفته مسئولان فضای مجازی ایران، بخش زیادی از محتوای تبادل شده در بستر تلگرام، «محتوای مجرمانه» است. یکی از مهمترین فعالیتهایی که تلگرام در حال انجام آن است مخابره رمز در کشور ایران است که بر اساس قوانین جرائم رایانه‌ای، جرم محسوب میشود.

- قوانین ایران برای تلگرام

در اردیبهشت ۱۳۹۶ مطابق مصوبه شورای عالی فضای مجازی به این شبکه اجتماعی ۱۲ ماه مهلت داده شده که سرورها را به ایران منتقل کنند. هر چند که پاول دورف اعلام کرد که هیچیک از سرورهای تلگرام به ایران منتقل نخواهند شد.

- گروه‌ها در تلگرام

گروهها یکی از بخشهای اصلی پیام رسان تلگرام هستند به طوری که کاربران میتوانند با پیوستن به گروهها به صورت چندطرفه با دیگران ارتباط برقرار کنند. گروههای اولیه قابلیت ۲۰۰ عضو را داشتند ولی بعدها تلگرام با انتشار آپدیت‌های جدید قابلیت ارتقای گروه عادی به سوپر گروه و افزایش اعضا را از ۲۰۰ به ۵۰۰ و سپس به ۵۰۰۰ نفر را در دسترس همگان قرار داد.

البته در آخرین آپدیت مدیران گروهها میتوانند پیام سنجاق شده را در بالای گروهها قرار دهند که از آن به اطلاعیه نیز نام برده میشود و از دیگر موارد میتوان به اضافه شدن قابلیت انتخاب شناسه برای گروهها و ساخت گروههای عمومی اشاره کرد که قابلیت جستجوی گروهها بر اساس شناسه را برای کاربران فراهم میکند (لوماس، ۲۰۱۶).

- کانال ها در تلگرام

کانال امکان جدیدی است که در تلگرام اضافه شده است. کانال تلگرام مسیر یک طرفه‌ای است که فقط ادمین میتواند در آنپستهای دلخواه را برای اعضای کانال منتشر کند و سایر اعضا امکان اضافه کردن پست در آن را ندارند از کانال میتوان برای پیام رسانی به تعداد نامحدودی از کاربران استفاده کرد. این کانالها میتوانند به صورت عمومی باشند و همه کاربران بتوانند در آن عضو شوند یا خصوصی باشند و امکان عضویت برای همه میسر نباشد.

- افزایش رو به رشد کاربران فضای مجازی

اکنون بیش از چهار دهه از اختراع اینترنت و حدود بیست سال از استفاده همگانی از آن می‌گذرد و در همین مدت کوتاه شاهد رشد بسیار چشم‌گیر این پدیده بوده ایم، تا جایی که در سال ۲۰۱۰ تعداد سایت‌های اینترنتی از تعداد انسان‌های روی کره زمین بیش‌تر بوده است. آمارها نشان می‌دهد که امروزه اینترنت بیش از تلویزیون و ماهواره وقت مردم را به خود اختصاص میدهد و دیگر لقب جعبه جادو براننده تلویزیون نیست، چون جای خود را به کامپیوتر و اینترنت داده است (بروکمن^۲، ۲۰۱۱).

اینترنت از سال ۱۳۷۱ وارد ایران شد و از آن زمان تا کنون تعداد کاربران آن رشد چشم‌گیری داشته است، به طوری که تعداد کاربران اینترنت در ایران را در حدود ۱۰ تا ۲۰ میلیون نفر تخمین زده اند. در دهه اخیر میزان استفاده از اینترنت در کشور رشد ۲۹۰۰ درصدی داشته است و در حال حاضر ایران از نظر تعداد کاربران اینترنت در بین کشورهای خاورمیانه رتبه اول را دارد (فتحی آشتیانی و داستانی، ۱۳۹۵).

بی تردید هر پیشرفت جدیدی، در کنار مزایایی که دارد، می‌تواند مشکلاتی هم به همراه داشته باشد که اینترنت و کشور ما نیاز از این قاعده مستثنی نیستند. با ظهور اینترنت مشکلاتی و آسیب‌های تازه‌ای هم پدیدار شده که برخی از آن‌ها حتی جامعه جهانی را نیز نگران کرده است. برای مثال، در چند سال گذشته ده‌ها جلد کتاب درباره آسیب‌های اینترنت به چاپ رسیده است و بسیاری از کشورها، با اجرای طرح‌های تحقیقاتی ملی، به بررسی آثار اینترنت پرداخته اند. چند سالی است که بسیاری از کشورها برای درمان آسیب‌های اینترنتی اقدام به تأسیس مراکز تخصصی، مشابه مراکز ترک اعتیاد به مواد مخدر، کرده اند.

^۲ -Brockman

یکی از مهم ترین مشکلاتی که اینترنت با خود به همراه داشته اعتیاد به استفاده از آن است. اعتیاد به اینترنت نوعی اختلال کنترل تکانه است که به استفاده بیش از حد از اینترنت اطلاق می شود، به نحوی که سایر فعالیت های اجتماعی فرد را تحت تاثیر قرار می دهد و به افت عملکرد او در حوزه های مختلف شغلی، علمی، اجتماعی، حرفه ای، خانوادگی، اقتصادی، و روان شناختی منجر می شود، تا جایی که باعث نادیده انگاشتن روابط در دنیای واقعی و با دوستان و خانواده می شود (حق شناس، ۱۳۹۳).

گرایش بیش از حد به اینترنت می تواند آسیب های متعددی به فرد وارد کند، از جمله آسیب های روانی (اضطراب، افسردگی، واحساس تنهایی) جسمانی (مشکلات خواب، تغذیه) خانوادگی (کاهش روابط خانوادگی و افزایش فاصله بین اعضای خانواده) شغلی (کاهش بازده کاری، اخراج از کار) و تحصیلی (افت نمرات تحصیلی) است (گلد اسمیت^۳، ۲۰۱۶).

-گرایش به فضای مجازی

گرایش به فضای مجازی به گستره وسیعی از مشکلات رفتاری و انگیزه های استفاده از اینترنت اشاره دارد. اعتیاد اینترنتی به عنوان یک رفتار وسواسی یا آرزوی برقراری پیوند، یا شاید حتی نمودی از انتقال یا بازتاب روابط و رفع نیاز قلمداد می شود. یانگ (۲۰۰۹) اشاره می کند، فرد معتاد کسی است که دست کم ۳۸ ساعت در هفته یا ۸ ساعت در روز، وقت خود را صرف استفاده از اینترنت می کند. متخصصان در زمینه آسیب شناسی، محدود ترین تعریف را برای طبقه بندی استفاده از اینترنت ارائه می دهند. چنان که اگر فرد در هفته ۲ تا ۳ ساعت از اینترنت استفاده کند، یک کاربر معمولی تلقی می شود و اگر میزان استفاده وی از اینترنت به ۸/۵ ساعت یا بیشتر برسد، کاربری است که باید مورد بررسی های آسیب شناسانه قرار گیرد. گلدبرگ (۲۰۱۶)^۴ معتقد است، اعتیاد اینترنتی عبارت است از استفاده بیمارگونه و وسواسی از اینترنت، که مواردی همچون تحمل و علایم کناره گیری، از شاخص های آن هستند.

تحمیل با هر یک از موارد زیر مشخص می شود:

- ۱- نیاز به افزایش قابل ملاحظه مقدار زمان صرف شده در اینترنت برای رسیدن به رضایت مندی،
 - ۲- کاهش قابل ملاحظه در اثرات اینترنت هنگام استفاده از همان مقدار وقتی که صرف اینترنت شده است.
- علایم کناره گیری و ترک نیز با هر یک از موارد زیر مشخص می شود:

- بی قراری روانی - حرکتی
- اضطراب
- افکار وسواسی درباره اینکه در اینترنت چه می گذرد
- رویا و خیالپردازی درباره اینترنت
- حرکات تاپ کردن ارادی و غیرارادی با انگشتان (امیدوار و صارمی، ۱۳۹۶)

^۳ -Goldsmith

^۴ - Goldberg

آسیبهای ناشی از تأثیر رسانه های جدید (اینترنت و تلگرام) بر خانواده

خانواده یکی از نظامهای اولیه جوامع بشری است که با وجود تحولات اساسی، در اهداف و کارکردهای خود ثابت مانده و هنوز در همه جوامع اهمیت اساسی دارد. خانواده مناسبترین نظام برای تأمین نیازهای مادی، روانی و معنوی بشر بوده و بهترین بستر را برای تأمین امنیت و آرامش روانی اعضا، پرورش نسل جدید و اجتماعی کردن فرزندان و برآورده ساختن نیازهای عاطفی افراد فراهم آورده است. با این حال، در عصر حاضر با گسترش رسانههای جدید، به ویژه اینترنت، نظام خانواده دچار مشکلات و چالشهای اساسی شده و حتی گاه اساس و تمامی آن نیز زیر سؤال رفته است. متأثر از این تحولات، در بیشتر جوامع از جمله ایران مشکلات متعددی برای نهاد خانواده پدید آمده است؛ اختلافات خانوادگی، طلاق، فرزندان بیسرپرست و بزهکاری نوجوانان و جوانان، نشان دهنده مشکلات اساسی در خانوادههاست. سنتها و اخلاقیات و روشهاییکه به تقویت خانواده میانجامد، گاه متزلزل شده و دوری از هویت ملی و دینی و پذیرش هویتهای دنی اگرایانه و دور از اخلاقیات انسانی، بسیاری از مردم ما را تهدید می کند.

در این راستا، امروزه اینترنت جایگاه ویژه ای در ساختار زندگی خانوادهها پیدا کرده است. حضور این رسانه و به طور کلی رایانه شخصی، ارتباطات خانوادگی را دستخوش تغییر کرده است. استفاده از اینترنت فعالیتی زمانبر است که مدت تعامل افراد خانواده با یکدیگر را کاهش می دهد. در این میان، زنان به واسطه فراغت که دارند، نسبت به دیگران، مدت زمان بیشتری را به اینترنت اختصاص میدهند. از طرف دیگر، اینترنت کشمکشهای جدیدی را در خانواده ایجاد میکند که شامل زمان استفاده از اینترنت، نوع صفحاتی که توسط افراد مورد استفاده قرار میگیرد. چنانچه اعضای خانواده در پیوندهای عاطفی و درک متقابل با سایر اعضای خانواده دچار مشکل باشند، احساس تنهایی، افسردگی و بیتفاوتی کرده و برای جبران آن به یک دوست، سرگرمی خاص و ... روی میآورند و اینترنت و بخصوص تلگرام مناسبترین محمل برای این مقصود است. ژانت کرنبلوم (۲۰۱۶) مفسر نشریه آمریکا تودی، استقبال خانوادهها را از فناوری مدرن و در دسترس قرار دادن آنها را برای اعضای خانواده، عامل گسست پیوندهای عاطفی میداند. یکی از دلایل والدین امروزی برای اینکه ابزاری نظیر رایانه، تلفن همراه و ... را در اختیار فرزندان خود قرار دهند، مشغله های دوران مدرن است.

امروزه والدین ناگزیرند تا ساعات بیشتری را به کار خارج از خانه اختصاص دهند، بنابراین برای جبران خلأ حضور و همصحبتی و همدلی با فرزندانشان به خصوص نوجوانان، رایانهای شخصی و اینترنت را جایگزین کردهاند. در واقع این تئوری که به «جایگزینی زمان» معروف است، هر گونه فعالیتی را که زمان بر بوده و از انسجام خانواده بکاهد، مدنظر قرار میدهد. بر مبنای این تئوری، چنین فعالیتهایی باعث عدم ارتباط صحیح فرد با اعضای خانواده شده و به چالشی برای وی در جامعه تبدیل میشود که تغییر و هدایت آن بسیار مشکل خواهد بود. شکاف نسلی مشهود در این دوران و کج فهمی نسل جدید و قدیم از علاقهها و سلیقههای یکدیگر، تقریباً مطابق پیشرفت فناوری بیشتر و بیشتر می شود. به طوری که، فناوری رایانه به طور وسیعی در جامعه گسترش پیدا کرده و تمام جنبههای زندگی افراد از خانواده، جامعه و ... را در خود تلفیق کرده است.

رشد روز افزون کاربران اینترنت در جهان، زندگی انسانها را دگرگون کرده که در این میان، طیف وسیعی از کاربران اینترنت را مادران و سایر اعضای خانواده تشکیل میدهند. در این بین، اگرچه امروزه رشد روز افزون فناوری و استفاده اینترنت موجبات

رفاه و آسایش خانواده‌ها را فراهم آورده است، در عین حال می‌تواند به عنوان عاملی تهردی دکننده برای خانواده‌محسوب شود. ویژگی‌های منحصر به فرد اینترنت از جمله محتوای تحریک‌آمیز، سهولت دسترسی، آسودگی و سادگی کار با رایانه، هزینه پایین و تحریک برانگیزی بصری، همگی موجب استقبال عظیم مردم در سراسر جهان شده است (شیلد، ۲۰۱۴).

- خانواده

خانواده گروه کوچکی است که حد فاصل بین فرد و جامعه قرار گرفته است. صاحب‌نظران تعریف‌های متعددی برای خانواده ارائه کرده‌اند، ولی هر تعریف به بعدی از خانواده توجه داشته است. از این رو تعریف خانواده با توجه به ویژگی‌های اساسی آن عبارت است از (سالاری فر، ۱۳۹۰: ۱۲):

- عموماً کمترین سازمان‌های اجتماعی که بر اساس ازدواج بین یک مرد و زن شکل می‌گیرد.
 - مناسبات خونی یا اسناد یافته (پذیرش فرزند) به چشم می‌خورد.
 - معمولاً دارای نوعی اشتراک مکانی است.
 - معمولاً کارکردهای گوناگون شخصی، جسمانی، اقتصادی، تربیتی را بر عهده دارد.
- خانواده همچون آینه‌ای، عناصر اصلی جامعه را در بر دارد و انعکاسی از ناسامانی اجتماعی است. در عین حال، تأثیرپذیری شدیدی از جامعه دارد و می‌توان گفت: جامعه سالم فقط در پرتو خانواده سالم ممکن است.

- شکل‌گیری فضای مجازی

فناوری اطلاعات، عبارت است از نوعی فناوری که فرد را در ضبط، ذخیره‌سازی، پردازش، بازیابی، انتقال و دریافت اطلاعات، یاری می‌دهد. فناوری اطلاعات و ارتباطات به یکدیگر وابسته هستند. با در اختیار داشتن فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی مختلف و پیشرفته، امکان برقراری سریع ارتباط و تبادل سریع اطلاعات بیش از پیش میسر شده است (صدوقی، ۱۳۹۲: ۵۵).

در این راستا، با پیشرفت و توسعه این فناوری از اوایل دهه ۱۹۸۰ به بعد، پدیده رایانه در ساماندهی مخابراتی به کار گرفته شد و در حقیقت پیوندی میان رایانه و مخابرات به وجود آمد و با این پیوند بشر وارد عصر اطلاعات شد و پدیده شبکه، حاصل این پیوند بوده است. این انقلاب تکنولوژیک - علمی معاصر، سی است جهانی به ویژه کشورهای پیشرفته صنعتی، را شدیداً تحت تأثیر قرار داده است. این تحولات به شدت از اهمیت فاصله و مکان، به عنوان عوامل تعیین‌کننده (چه کسی می‌تواند چه اقدامی را یا چه کسی انجام دهد) کاسته است. همچنین تعدد فرصت‌ها برای استفاده و یا سوء استفاده از فضا و محیط آبی، که تحت حاکمیت تهیج کشوری نیست، واقعیت‌های فیزیکی جدیدی را در جهان کنونی ایجاد کرده است (باربر و اسمیت، ۲۰۱۵).

این پیشرفت‌ها و سایر پیشرفت‌ها در زمینه فناوری، تحولات زیادی را باعث شده است. از جمله آنها شکلگیری فضای مجازی است که توانسته است جنب‌های مختلف زندگی بشری را تحت تأثیر قرار دهد. اگرچه از فضای مجازی تعریف روشنی نشده است، با وجود این میتوان آن را «فضایی که در آن فعالیتهای گوناگون در ابعاد داده‌ورزی و اطلاع‌رسانی، ارتباطات و ارائه خدمات، مدیریت و کنترل از طریق سازوکارهای الکترونیکی و مجازی انجام میپذیرد» تعریف کرد (کروبی و صدری، ۱۳۹۴: ۱). در این زمینه باید توجه داشت که فضای مجازی چیزی جدا از فضای واقعی نیست و تحت تأثیر فضای واقعی به وجود آمده است و به صورت متقابل بر آن تأثیر میگذارد و از آن تأثیر میپذیرد. به طور کلی میتوان گفت: فضای مجازی مانند سایر فضاهای واقعی است که هر اتفاقی و تغییر شکلی که در فضای واقعی رخ دهد، باعث تغییر و دگرگونی در فضای مجازی میشود، البته با این تفاوت که فضای مجازی مانند فضای کسایه بدون تأثیر و نقش در فضای واقعی نیست. این فضا به صورتهای مختلف و در اشکال مختلف فضای واقعی را تحت تأثیر قرار میدهد و باعث شکلگیری دنیای جدیدی در ارتباط با فضای واقعی شده است که مسائلی مشکلات و راه‌های مختلفی را به فضای واقعی ارائه میکند (جان پرور، ۱۳۹۶).

در دنیای کنونی، جهان از طریق شبکه اینترنت به شدت متداخل شده و فواصل دور، بسیار نزدیک و در جوار یکدیگر قرار گرفته است. این شبکه جهانی، فرصتها و امکانات زیادی برای حکومتها و ملتها فراهم ساخته است؛ اما نگرانیهای فزایندهای نیز در حفظ ارزشهای حیاتی و امنیت ملی به وجود آورده است. در یک بررسی، مهمترین تأثیرات منفی اینترنت در زمینه توزیع موارد ضد اخلاقی، تبلیغات نژادپرستی، تبلیغات ضد مذهب، تشدید جریان یکسویه اطلاعات و یکسانسازی فرهنگی، استفاده از آن به عنوان یکی از ابزارهای تحت تأثیر قرار دادن و به چالش کشیدن رقبا و دشمن را میتوان ذکر کرد. اثرات جنگ نرم در فضای مجازی نه تنها کشورهای جهان سوم؛ بلکه کشورهای صنعتی را نیز دچار نگرانی کرده است. برای نمونه ژاک شیراک در سال ۱۹۹۶ اظهار داشت: «تسلط زبان انگلیسی بر اینترنت و در راستای آن فضای مجازی، باعث شده است تا فرهنگ و زبان فرانسه و دیگر زبانهای مهم جهان در خطر نابودی قرار گیرند» همچنین در زمینه جنگ نرم در فضای مجازی میتوان به بحث هکرها اشاره کرد که اطلاعات محرمانه و امنیتی کشورهای دی‌گر را مورد حمله قرار میدهند و در جنبه‌های مختلف سیاسی و ... مورد استفاده حکومتها و گروههای مختلف در جهت رسیدن به اهداف خودشان قرار میدهند. در این راستا، جنگ نرم شکل گرفته در فضای مجازی به صورتهای مختلف میتواند منافع ملی، امنیت ملی، حاکمیت ملی، شهروندان، جریانهای سیاسی داخلی کشورها و ... را تحت تأثیر قرار داده و به آنها در راستای اهداف حکومتها و گروهها جهت بدهند و مسائل و مشکلات مختلفی را برای حکومتها در اداره امور کشور و اعمال حاکمیت به وجود آورند، به طوری که اینترنت و فضای مجازی به عنوان یکی از ابزارها و محیط‌های اصلی جنگ نرم تبدیل شده اند (عراقچی، ۱۳۹۲: ۱).

اینترنت و خانواده

انقلاب و انفجار اطلاعات، نامی است که بر دهه آخر قرن بیستم نهاده شده است. امروزه با پیشرفت فناوری، اطلاع‌رسانی اساسیترین و مهمترین نقش خود را در جوامع بشری ایفا میکند. پدیده اینترنت به عنوان اصلیترین ابزار اطلاع‌رسانی در عصر نوین مطرح است. رسان‌های ارتباط جمعی در اشکال مختلف آن با یکدیگر بر سر حاکمیت و ربودن وقت و سرمایه و توجه به تمایلات مخاطبان و کاربران خود در رقابت هستند. فناوری کامپیوتر به طور وسیع در جامعه گسترش پیدا کرده است و با تمام یجنب‌های زندگی از مدرسه تا محل کار، خدمات بانکی، خرید و فروش، پرداخت مالیات و حتی رأی‌گیری

تلفیق شده است. بیشک، رشد روز افزون اینترنت فواید و اهمیت غیرقابل انکاری دارد، چندان که در دوران حاضر، نقش محوری اینترنت چنان اساسی است که بدون آن امکان برنامه‌ریزی، توسعه و بهرهوری در زمین‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و علمی در جهان آینده امکانپذیر نخواهد بود (ویندال، سون، ۲۰۱۶).

پیشرفت در عرصه اطلاعات و ارتباطات و سایر پیشرفته‌ها در زمینه فناوری، تحولات زیادی را باعث شده که از جمله آنها شکل‌گیری فضای مجازی است که توانسته است جنب‌های مختلف زندگی بشری را تحت تأثیر قرار دهد. در راستای شکل‌گیر یابین فضا، مسائل و فرایندهای جدی دی پیش روی خانواده‌ها قرار گرفته است (جان پرور، پیشین: ۵۹). ارزشها و اصول اخلاقی حاکم بر خانواده در فضای مجازی تعریف و تبیین متفاوتی با دنیای واقعی دارد، در واقع اینترنت فرهنگ مخصوص به خود را ایجاد می‌کند. در خصوص چگونگی پیدایش جامعه اطلاعاتی، مانوئل کاستلز به انقلاب فناوران‌های که حول محور فناوریهایی اطلاعات متمرکز است اشاره می‌کند که در سالهای پایانی قرن بیستم، چشمانداز اجتماعی زندگی انسان را دگرگون ساخته و با سرعتی شتابان در کار شکل دهی مجدد بنیان مادی جامعه است در یک جمعبندی کلی میتوان گفت، تأثیرات و پیامدهای مثبت و منفی اینترنت به عنوان یکی از پدیده‌های نوین در اجتماعات انسانی در حال گسترش است. هر روز از سوی صاحب‌بنظران و رسانه‌ها نقش مثبت اینترنت در توسعه اقتصادی و نقش منفی آن در توسعه فرهنگی و چالشهایی که پیش روی خانواده‌ها و اعضای آن قرار می‌دهد، برجسته‌تر می‌شود و در جهت بهبود آثار مثبت و کاهش پیامدهای منفی اینترنت نظرات و پیشنهادات فراوانی ارائه می‌شود. اینترنت در خانواده‌های مختلف کارکردهای مختلفی از جمله احیاءکنندگی، بهبودبخشی، تخریبی و نابودکنندگی داشته است که به صورت کلی در بخش بعد به آن پرداخته شده است (کاستلز، ۲۰۱۰).

- اینترنت و ارکان خانواده

- مسئولیتهای متقابل زن و شوهر

مبنای تشکیل خانواده، ایجاد یک رابطه عاطفی دو طرفه بین زن و مرد و به عبارت دیگر زن و شوهر است، نیازی که هر دو طرف برای اینکه بتوانند آنها را برطرف سازند، زندگی و حیات جدیدی را شکل دهند و با برقراری پیوند بین خود، تشکیل خانواده میدهند. زن و شوهر به بهترین‌ها و نیازهای عاطفی و جنسی یکدیگر را برآورده می‌سازند؛ به طوری که این نهاد، عامل مهم‌تر حفظ سلامت اخلاقی افراد و جوامع بوده است. حمایت روانی زن و مرد از یکدیگر که ناشی از برقراری پیوندی ایمنی بخش و آرامش دهنده است، بیش از هر رابطه انسانی دیگر بوده است. ازدواج قراردادی است که به صورت طبیعی تداوم نسل انسانی را تسهیل میکند. پرورش اجتماعی فرزندان که در پرتو عواطف مثبت والدین به بهترین‌ها صورت می‌گیرد، از مهمترین کارکردهای خانواده است. روابط مناسب بین اعضای خانواده، شرط و زمینه اساسی ایفای این سه کارکرد است. بتردید، اگر این روابط کاهش یابد یا به صورتی خشنود کننده نباشد، کارکردهای خانواده تضعیف خواهد شد. در این بین، رسانه‌های جدید به ویژه اینترنت با شکل دهی به فضای مجازی نه تنها کارکردهای خانواده، بلکه اصل و تمامیت آن را به چالش کشیده

است. افزایش طلاق در جوامع غربی که حدود یک سوم ازدواجها را در بر میگیرد و گسترش همزیستی مشترک که در بسیاری از جوامع غربی تا سدهای اخیر افزایش یافته، چالش هایی برای اصل و تمامیت خانواده در جوامع بشری است. صحبت از شک لهای گوناگون خانواده، مانند خانواده تک والدی، ازدواج های قراردادی غیر سنتی و همزیستی همجنسگرایان، اعم از زن یا مرد، چشم پوشی از اضمحلال تدریجی نهاد خانواده و تلاش است یصال گونه ای بر ای حفظ خانواده است. برای مثال، خانواده تک والدی به این صورت که معمولاً زنان، داوطلبانه، فرزند خود را به تنهایی سرپرستی می کنند و در عین حال ارتباط خود را با مردان دی گر حفظ میکنند، به نوعی گسست خانواده سنتی را به دنبال دارد همچنین زمین هساز گسستها و چالشهای ناشی از آن بین زن و شوهر شده است که در راستای این تحولات و دگرگونی های نشست گرفته از صرف وقت در فضای مجازی و کمتر شدن ارتباطات با یکدیگر شکافها را در خانواده بین زن و شوهر بیشتر کرده و احساسات و عواطف دو جانبه را از بین برده است (جوکار، ۱۳۹۵)

-مسئولیت های والدین

با گسترش وابستگیها و تأمین نیازهای صوری از طریق اینترنت در فضای مجازی برای اعضای خانواده، والدین احساس مسئولیت کمترین نسبت به فرزندان و یکدیگر میکنند، زیرا فضای مجازی محیطی را به وجود می آورد که فرزندان به سادگی میتوانند از سرگرمی ها و سایر امکاناتی که در آن وجود دارد بهره ببرند و کمتر نیازی به گفتگو و یا در کنار والدین بودن حس کنند. از س و ید دیگر، روند جهانی شدن و مسائل ناشی از آن والدین را مجبور به گذراندن وقت بیشتری در خارج از خانه میکند و سبب توجه کمتری از س و ی آنها نسبت به س و ی ر اعضای خانواده میشود (حاجیان، ۱۳۹۱)

-مسئولیت های فرزندان

روند استفاده روز افزون از اینترنت از یک سو و تأثیراتی که این فناوری جدید به صورت های مختلف بر فرزندان میگذارد از س و ید دیگر، سبب متزلزل شدن مسئولیت های فرزندان نسبت به خانواده شده است. این تحولات و تأثیرات بر روی فرزندان چگونگی ارتباط آنها با والدین و دیگر اعضای خانواده را دگرگون کرده است، به طوری که فرزندان در خانواده دی گر نسبت به والدین و دیگر اعضای خانواده نسبت به گذشته احترام، وابستگی، نیاز عاطفی و ... چندانی ندارند (جان پرور، ۱۳۹۶: ۸۶)

سلسله مراتب در خانواده

تقسیم قدرت بین زن و مرد و سایر اعضای خانواده نیز باید به شیوه های معقول و مناسب صورت گیرد. از آنجا که معمولاً مسئولیت اداره اقتصادی با مرد است، برخورداری او از جایگاه بالاتر در تصمیمگیریها در استحکام خانواده تأثیر بسیاری دارد. زن نیز در محدودهایی، تصمیمگیری را به عهده میگیرد و مرد هماهنگ با او عمل میکند. آموزه های اسلامی به خوبی این نحوه تقسیم کار و تصمیم گیری های خانوادگی بین زن و مرد را نشان میدهد. والدین در تربیت و اجتماعی کردن فرزندان، نقش بسیار مهم یدارند و بی شک، بیشترین سرمایه گذاری مادی و عاطفی در خانواده، از سوی والدین صورت میگیرد. بپتردی د ایفای این مسئولیتها تنها در صورت برخورداری آنان از جایگاه بالاتر در خانواده میسر است. همچنین فرزندان نیز در این سلسله مراتب از جایگاه ویژه و سلسله مراتب خاص خود برخوردار هستند. اما متأسفانه با ورود اینترنت و شکلگیری فضای مجازی و نیازهای روز افزون اقتصادی خانواده که سبب اشتغال زنان خارج از خانه شده است، این سلسله مراتب از بین رفته است. اینترنت و فرهنگ ناشی از آن، دی دگاههای فرزندان و زن و شوهر را نسبت به یکدیگر دگرگون کرده است و سبب

شکلگیری چالشها و مسائل متعددی در خانواده ها و از بین رفتن سلسله مراتب در بین اعضای خانواده شده است، به طوری که احترام به والدین، برادری و خواهر بزرگتر دیگر در خانواده ها کمتر دیده میشود. در این راستا برای کاهش این مسائل و چالشها بای د توجه داشت که همه نهادها و گروه های بشری دارای مراتبی هستند و خانواده نیز از این امر مستثنا نبوده است. برای تحکیم ساختار خانواده، لازم است جایگاه سنتی والدین را در خانواده استمرار بخشیم (عراقچی، ۱۳۹۲: ۴۳).

مرزها در خانواده

رعایت مرزهای رفتاری و عاطفی درون خانواده و بیرون آن، اصلی است که برخی درمانگران خانواده برای سلامت و کارایی خانواده، لازم شمرده اند. زن و شوهر، در درون خانه بای د از فضای فیزیکی و روانی مجزا از سایرین بهره مند باشند و در ساعتهای معینی از شبانه روز جدا از سایرین امکان تعامل عاطفی و روانی داشته باشند. برای فرزندان به خصوص دختران در دوره کودکی دوم تاجوانی بای د فضای اختصاصی در نظر گرفته شود و سایرین بدون اجازه آنها وارد این فضا نشوند. متون اسلامی محدوده این فضاها را تعیین کرده است. بسیاری از انحرافات جنسی در اثر عدم رعایت چنین مرزهایی است. همچنین باید بین اعضای خانواده وسایرین، مرزهایی باشد. هر گونه روابط جنسی و عاطفی ارضا کننده باید به همسر قانونی اختصاص یابد. حدود و شرایط روابط و پوشش شرعی که در متون اسلام ی مورد تأکیدی قرار گرفته است، در واقع اشاره به همین مرزها و حدود است. مهمترین کارکرد این مرزها، تحکیم روابط عاطفی بین اعضای خانواده، به خصوص زن و شوهر است. اما با ورود اینترنت به خانواده و شکلگیری فضای مجازی، مرزهای بین اعضای خانواده تا حدودی شکسته شده است و کمتر از سوی اعضای خانواده رعایت میشود. از سوی دیگر، فرهنگ و جوناشی از فضای مجازی که سرشار از مصادیق انحرافات و چالشهای ناشی از آن است، زمینه های دگرگونی و تحول فرهنگ خانواده را فراهم آورده است که این امر به صورت جدی مرزهای موجود در خانواده را با چالش مواجه کرده است (حاجیان، ۱۳۹۱).

ارتباطات در خانواده

ارتباطات در اینترنت میتواند دو طرفه باشد، ولی در واقع، دنیایی مجازی از طریق ارتباطات مجازی باری افراد به خصوص نوجوانان پدید میآورد. امروزه اعضای خانواده گاه ساعتهای زمان صرف ارتباطات مجازی میکنند و اعتنایی به سایر اعضا ندارند. به همین جهت، تعاملهای سنتی به سستی گراییده است. تعاملهای سنتی، عینی و واقعی، محسوس و بدنی (نوعی ارتباط غیرکلامی مانند ارتباط چشمی، تماس بدنی و غیره) است. در عین حال افراد در این تعاملها، امکان «دسترسی محدود» و «قدرت انتخاب» محدود دارند. همین فضای تعامل عینی و امکان دسترسی محدود باعث می شود، دوستیها، همسایگیها، پیوندها و ارزشهای اخلاقی معنادار باشند.

در مقابل در ارتباطات مجازی، تماس محسوس و بدنی نیست و امکان دسترسی گسترده و قدرت انتخاب متکثر، متنوع و متفاوت با تجربه های روزانه زندگی است. ارتباطات مجازی، فضایی مجازی پدید آورده که نه تنها ارتباطات واقعی را کاهش داده، بلکه به نسبی تگرایی در ارزشهای اخلاقی و دینی، کاهش واقعیتگرایی و گسترش نگرش و ارزشهای مجازی و از بین رفتن یا مبهم شدن جهت زندگی منجر شده است. هر چند پیامدهای فوق به کلی روابط اجتماعی بین افراد مربوط میشود و اعضای خانواده نیز از دیگران مستثنا نیستند، اما همانگونه که گفته شد، انسجام خانواده در گرو تعامل های عینی، واقعی و بدنی عمیق و گسترده و در عین حال منحصر به افراد ی خاص است و تعاملهای مجازی بیشترین آسیب را به چنین روابط

طی وارد میکند. بر مبنای تحقیقات، یکی از آثار وابستگی به اینترنت این است که افراد وابسته، زمان کمتری را با خانواده سپری میکنند. از علائم این وابستگی، گوشه گیری، اختلاف در الگوی خواب، احساس نیاز به تنها بودن و فراموشی کردن مسئولیتهای خانوادگی است.

همچنین، یکی دیگر از مشکلات مهم اینترنت و شک لگیری فضای مجازی، بروز بحران هویت در افراد و خانوادههاست. گم کردن جهت و معنای زندگی، افراد را دچار آشفتگی کرده و در مشکلات زندگی فردی و خانوادگی آنان را به استیصال می کشد (جیبی، ۲۰۱۴).

-دوگانگی در عقاید صاحب نظران در زمینه تأثیرات اینترنت و فضای مجازی

به طور کلی، مروری بر مطالعات و تحقیقات انجام شده حاکی از دوگانگی موجود در عقاید صاحب نظران در زمینه تأثیرات اینترنت است. به بیان دیگر، عقایدی که درباره تأثیرات اینترنت بر تعامل اجتماعی وجود دارد در دو دسته قرار میگیرد. عده ای معتقدند که دنیای مجازی، پرورش دهنده اشکال جدید روابط الکترونیکی است که تعاملات چهره به چهره را تقویت و تکمیل میکند و امکان ارتباط کاربران «گمنام» در اتاقهای گپزنی و بحث و گفتگوی آنان درباره موضوعات مورد علاقه اش را موجب می شود و حتی گاهی اوقات چنین برخوردهای مجازی میتواند به ملاقاتهای چهره به چهره نیز منجر شود. براین اساس اینترنت شبکه اجتماعی افراد را توسعه میدهد و غنیر میکند. عده ای نیز بر این باورند که ارتباطات مجازی، سبب تعامل کمتر افراد در دنیای مادی میشود و در نتیجه به انزوا^۵ افراد می انجامد. در این شرایط افراد زمان کمتری با خانواده و دوستان خود سپری میکنند روابط فردی کمرنگ می شود و زندگی اجتماعی دچار ضعف و سستی می شود (گیدنس، ۲۰۱۴).

-پیامدهای استفاده از فضای مجازی

شبکه های ارتباطی با سرعت شگفت آوری باعث انتقال اطلاعات و تصاویر در سراسر دنیا شده اند و فواصل فضایی و مکانی را درپیش از این بین افراد و سازمان ها در سراسر دنیا وجود داشت، از بین برده و مهارتهای متعددی را نظیر انتقال داده ها و ارتباط از راه دور امکانپذیر ساخته اند. حال درک ماورای گسترده تجربه شخصی ما قرار دارد و همچنین جایگاه خود در این جهان به شکل روز افزونی با شکلهای نمادین رسانه ای شده، شکل می گیرد. از این رهگذر افق های درک ما به شدت گسترش یافته است، زیرا به ضرورت حضور فیزیکی در مکانهایی که رویدادهای مورد نظر رخ میدهند، محدود نمیشود. بنابراین، انسان امروزی بارسانه جدیدی چون اینترنت، افق های جدیدی را پیش روی خود دارد. بدین سان تکنولوژی نوین اطلاعات، اقصی نقاط عالم را در شبکه های جهانی بر ساخته از ابزارها به یکدیگر پیوند داده است و ارتباطات کامپیوتری مجموعه گستردهای از اجتماعات مجازی را به وجود آورده اند (کاستلز، ۲۰۱۴: ۴۸).

دکتر سعید رضا عاملی ارائه کننده تئوری "دو جهانی شدن" در تعریف این عصر جدید میگوید: جهان امروز جهانی است که دائماً "تولیدات خلقالساعه" و فنا و نابودیهای آنی را خصوصاً در حوزه فرهنگ عامه میپروراند. جهانی است که جامعه انسانرا با "دو جهان موازی" مواجه کرده است، "جهان اول: جهان واقعی" و "جهان دوم: جهان مجازی". جهان اول، جهانی است که

^۵. Isole

در آن زندگی و فعالیت عینی جریان دارد. جهان دوم، جهانی است که انسان را مواجهه با "واقعیت مجازی" قرار میدهد. در جهان مجازی، انسان با سرزمینی بیمار و چندفرهنگی و در عین حال برخوردار از "فضای واحد" مواجه است. جهان دوم، جهانیست با قاعده‌های خاص و در عین حال خالی از هر نوع قانون و ضابطه عقلانی. جهان مجازی، جهانی است با جهتگیریهای مشخص و در عین حال فارغ از هر نوع جهتگیری ماندگار و هزاران خصیصه متضاد که هم در این جهان مشخص شده است و هم در مواجهه با جهان واقعی موجب تولید تضاد، تناقض و امور متراحم میشود، تضادهایی که ضمن به وجود آوردن ظرفیتهای جدید و همچنین توسعه قدرت انتخاب، عامل بن بست، سردرگمی و ناکامیهای جبرانناپذیر نیز می تواند باشد. بدیهی است که تقسیمبندی جدید جهان به جهان اول و جهان دوم بر تقسیم بندهای قدیم جهان به جهان عقبافتاده، در حال توسعه و توسعه یافته مبتنی نیست. مبنای تقسیم بندی تقسیم شمال و جنوب هم نیست، بلکه این تقسیمبندی متکی بر "واقعیت" و "مجاز"، "مصادق" و "معنی" است (عاملی، ۱۳۹۲:).

در واقع، در این دو جهان – که مانند دو قلوهای به هم چسبیده در تعامل با یکدیگرند و بدون یکدیگر استمرار حیات اجتماعی آنها ممکن نیست – دو واقعیت در جریان است، "واقعیت طبیعی" و دیگر "واقعیت مجازی". افراد در ارتباط با گسترش فراگیر واقعیت مجازی، به دو دسته کلی تقسیم میشوند، دستهای که با این فضا آشنا هستند و عده ای که با این فضا بیگانه اند. متعاقب انفکاک یا اتصال به این فضا، انتظار میرود دو نوع نگرش نیز به وجود آید. چرا که اساساً این دو جهان خصوصیات و شرایط متفاوتی دارند و هریک مستلزم شکل گیری شیوه خاصی از حیات و نوع خاصی از نگرش هستند. این تفاوت تا حدی است که دیود گِلرنتر^۶ هشدار میدهد: "ما در آستانه برخورد و جنگ هستیم. بخشی از مردم در حال ساخت سامانه‌های کامپیوتری به منزله کلیساهای جامع دوران هستند، در حالی که سایرین کاملاً با این فضا نامأنوس و بیگانه هستند. این وضعیت بزرگترین خطر تصادم فرهنگی را در خود دارد" (هایم، ۲۰۱۶).

– وابستگی به فضای مجازی

دیویس^۷ (۲۰۱۵) وابستگی به اینترنت را با دو دسته از علایم و نشانه‌ها مشخص می کند:

الف) نشانه‌های رفتاری

مشکلات درسی، شغلی، یا بین فردی، کناره گیری و غفلت از دوستان، خانواده، شغل، یا مسئولیت شخصی، بی قراری روانی – حرکتی در صورت کاهش یا متوقف کردن استفاده از اینترنت، خستگی بیش از اندازه، تغییر سبک زندگی به منظور صرف وقتبیش تر برای استفاده از اینترنت، کاهش عمومی و در خور ملاحظه فعالیت جسمی، محرومیت و تغییر در الگوی خواب با هدف اختصاص وقت بیش تر برای کار با اینترنت، دروغ گفتن به خانواده، دوستان، و درمان گر به منظور پنهان کردن مدت زماناستفاده از اینترنت، ماندن در فضای اینترنت بیش از زمان مورد نظر، اشتغال فکری در خصوص اینترنت در زمان قطع تماس و ترک فضای مجازی.

ب) نشانه‌های شناختی غیر سازشی

^۶ . David Gelernter

^۷ -Davis

داشتن افکار وسواسی درباره اینترنت، کاهش فعالیت های لذت بخش و سرگرمی قبلی به منظور استفاده از اینترنت، کناره گیریز دوستان قدیمی واقعی و ترجیح دادن دوستان اینترنتی، دروغ گویی، نگرانی و اشتغال ذهنی به علت ناتوانی در متوقف کردن استفاده از اینترنت. افراد وابسته به اینترنت ترجیح می دهند زمانی که رایانه در حال بارگذاری داده هاست و دست شویی بروند.

دائما از درد مچ دست شکایت می کنند. هنگام اشتغال به اینترنت جلوی رایانه غذا می خورند. هرجا باشند سریع خود را به منزل می رسانند تا به ایمیل خود سر بزنند. در محیط های زندگی واقعی از اصطلاحات و نشانه های گفت و گوی اینترنتی استفاده می کنند. همه دوستان آن ها نشانی ایمیل دارند. با دوستان اینترنتی رابطه عاطفی برقرار می کنند و با آن ها به گردش و تفریح می روند و پیام های عاطفی رد و بدل می کنند. حداقل ده نشانی اینترنتی را از حفظ دارند و به سرعت می توانند آن ها را بیان کنند. ده اصطلاح گفت و گوی اینترنتی را به خوبی می دانند و آن را در مکالمات روزمره به کار می برند. ترجیح می دهند بادوستان و حتی همسرشان گفت و گوی اینترنتی کنند تا با آن ها به طور مستقیم صحبت کنند. وقتی رایانه را روشن می کنند، از دیگران می خواهند که ساکت باشند. وقتی اتصال به اینترنت را قطع می کنند، درست مثل فردی که در زندگی عشقی شکست خورده است، احساس خلاء می کنند (حسینی، ۱۳۹۶: ۲۵).

- جنسیت و گرایش به استفاده از فضای مجازی

مطالعات انجام شده توسط حسینی (۱۳۹۶) نشان می دهد جنسیت ارتباط معناداری با میزان استفاده از فضای مجازی ندارد. چون فضای اینترنتی فضایی مجازیست و هویت و جنسیت کاربران در آن مشخص نمی شود، هر دو جنس دختر و پسر به راحتی و با شرایط یکسان می توانند وارد اینترنت شده و از آن استفاده کنند. همچنین سن کاربران همبستگی معناداری با گرایش به اینترنت ندارد. طبق نتایج به دست آمده، وضعیت تاهل نیز همبستگی معناداری با گرایش به اینترنت ندارد، که این یافته نیز بانتهای پژوهش درگاهی و همکاران همسو نیست، که می تواند به این دلیل باشد که بیشتر نمونه های مورد پژوهش را افراد مجرد تشکیل داده اند، و احساس تنهایی همبستگی معناداری با اعتیاد به اینترنت دارد، که این یافته با یافته های موراهن (۲۰۰۸) همسو است، که به این دلیل می تواند باشد که روابط میان فردی شخصی که دچار احساس تنهایی شده است آسیب می بیند و فرد برای جبران آن به اینترنت رو می آورد.

- معیارهای اعتیاد به فضای مجازی

به دلیل در دست نبودن معیاری مشخص برای اعتیاد به فضای مجازی، محققان از معیارهای تشخیصی و آماری اختلالات روان ی^۸ برای آسیب شناختی قمار استفاده می کنند، زیرا بسیاری از نشانه های آسیب شناختی فضای مجازی با قمار مشابهت دارد (مورال ی^۹ و جورج^{۱۰}، ۲۰۰۷).

الگوی آسیب شناختی که معتادان به اینترنت نشان می دهند، شامل موارد زیر است:

^۸ - Diagnostic & Statistical of Mental Disorders

^۹ - Murali

^{۱۰} - George

۱- افزایش مشکلات کاری، خانوادگی و درسی،

۲- افزایش مصرف با کاهش رضایت.

از نظر یانگ (۲۰۰۹) کسی که با چهار یا تعداد بیشتری از معیارهای زیر مطابقت داشته باشد، معتاد به اینترنت محسوب میشود:

- ۱- مشغول بودن ذهن به اینترنت حتی زمانی که فرد به اینترنت متصل نیست،
- ۲- نیاز به زمان بیشتر برای استفاده از اینترنت به منظور رسیدن به رضایت،
- ۳- ناتوانی در کنترل استفاده از اینترنت،
- ۴- احیای بدخلقی و ناراحتی در زمان تلاش برای کنار گذاشتن اینترنت،
- ۵- استفاده از اینترنت برای فرار از مشکلات،
- ۶- پنهان کردن مدت زمان استفاده از اینترنت از دیگران،
- ۷- از دست دادن روابط مهم شغلی و تحصیلی به دلیل استفاده از اینترنت،
- ۸- صرف مبالغ بسیار برای برخورداری شدن از حق استفاده از اینترنت،
- ۹- ماندن در اینترنت بیش از زمانی که مورد نظر بوده است (قاسمی، ۱۳۹۴: ۶۷).

۳- نقش فضای مجازی تلگرام در تغییر سبک زندگی مادران

امروزه در بین افراد بخصوص در گروه زنان نوعی همسانی در الگوهای رفتاری دیده می شود که در گرایش آنان به مصرف کالاها، سبک زندگی مشابه و مصرف یکسان فراغت، نمایان است، هرچند که تفاوت ها و تمایزات ساختاری چون طبقه، جنسیت و مکان زندگی تأثیر خود را همچنان بر گرایش ها و رفتارهای آنها برجای می گذارند. با توجه به این که امروزه ب ر عاملیت افراد در شکل دادن به هویت و سبک زندگی شان تأکید می شود، گروه های سنی و جنسی مختلف و نقش مؤثر آنها در گروه بندی ها و تمایزات اجتماعی اهمیت زیادی دارند .

سبک زندگی ^{۱۱} به معنی نحوه ساماندهی زندگی برای تحقق نیازها و خواسته ها با بکارگیری مجموعه ای از رفتارهاست. بروز و ظهور سبک زندگی از طریق نحوه صرف زمان، پول و چگونگی گذران فراغت، انتخاب اشیای مصرفی، انتخاب علائق و ترجیحات (سلیقه) و نظایر آن خاص صورت می گیرد. تا زمانی که رسانه های جمعی در جامعه حضور نداشتند، سنت ها و هنجارهای قومی و قبیله ای تعیین کننده چارچوب سبک زندگی بودند. یعنی تمام علایق، سلاقی، ترجیحات، رفتارها و ذائقه و انتخاب و افراد تابع سنت ها بود. در چنین فضایی، سبک زندگی از یکنواختی و ثبات زیادی برخوردار بود. تغییرات سبک زندگی به صورتی می گرفت زیرا ارتباطات اجتماعی ^{۱۲} در یک محدوده جغرافیایی مشخص صورت می گرفت و دسترسی به منابع اطلاعاتی محدود بود. در چنین شرایطی ارزش ها و هنجارها و علائق فردی از طریق ساختارهای قبیله ای و خانوادگی و قومی به طور مداوم بازتولید و آموخته می شد. به هر عامل و متغیر و عنصر بیگانه ای اجازه ورود داده نمی شد مگر اینکه با ساختارهای قبلی همخوانی داشت (فاضلی، ۱۳۹۲:)

^{۱۱} Lifestyle

^{۱۲} social relations

امروزه با اختراع انواع رسانه های نوین میلیاردها نفر از مردم جهان در خانه های خود می توانند تصاویر ارسالی را از کشورهایی که میلیون ها کیلومتر با آنها فاصله دارند دریافت کنند، بنابراین با توجه به روند رو به رشد فن آوری های تکنولوژی عصر جدید می توان به یقین بیان نمود که جوامع بشری با استفاده از ابزارهای کنونی به راحتی هر چه تمام تر با یکدیگر در ارتباط و تعامل هستند و همین امر باعث شده است تا سبک ها و روش های زندگی جدیدی در سطح دنیا در حال گسترش و انتقال می باشند.

شبکه جهانی تلگرام^{۱۳} و تلگرام در ایران یکی از مهمترین نوآوریهای است که بعضی از نظریه پردازان برای تأکید بر اهمیت آن، تأثیرات این بزرگراه عظیم اطلاعاتی را مشابه با تأثیرات اختراع چاپ بر زندگی انسانها ذکر کرده اند (محسنی، ۱۳۹۰). پیام رسان تلگرام منتقل کننده میلیونها پیام است. پیامهایی که بر ارزشها، نگرشها و هویت فرهنگی^{۱۴} کاربران آن در سطح خرد و بر نظام فرهنگی و سیاسی در سطح کلان تأثیر می گذارد. این شبکه از جنبه های گوناگون علمی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی قابل بررسی است. از بعد فرهنگی این شبکه با تأکید بر مطالعه ارزشهای سیاسی به عنوان بخشی از فرهنگ و به ویژه با شیوه های علمی اولین گام در جهت برنامه ریزی صحیح در جهت مدیریت تغییرات فرهنگی و جلوگیری از تغییرات ناموزون در نظام اجتماعی می باشد. به نظر جانسون فناوری یکی از عوامل تغییر اجتماعی است که از طریق ارتباط با اجزاء مختلف در درون نظام اجتماعی جوامع مختلف، به ویژه از طریق خرده نظام فرهنگی، موجب تغییراتی در نظام شخصیتی افراد در سطح فردی و نظام سیاسی در سطح کلان می شود (کوهن^{۱۵}، ۲۰۱۰: ۲۰).

فرصت های پیام رسان تلگرام

پیام رسان تلگرام یکی از برجسته ترین فناوریهای ارتباطاتی و اطلاعاتی

ظهور شبکه جهانی تلگرام به عنوان یکی از برجسته ترین فناوریهای ارتباطاتی و اطلاعاتی^{۱۶}، نمایانگر پیشرفت فناوریانه انسا نامروزی است که نقش آن در ایجاد و تغییرات اجتماعی و به ویژه تغییرات ارزشی، غیرقابل چشم پوشی است. در راستای همی نتغییرات است که به وجود آمدن واقعیت های نمادین در فضای سایبر تلگرامی، زمینه لازم را برای شکل گیری جوامع جدی د سایبری فراهم ساخته است (گروملا^{۱۷}، ۲۰۱۱: ۵۵۱).

اما با فراگیر شدن رسانه ها وضع تغییر می کند. به عبارتی رسانه، بیگانه ای است به عنوان عضوی از خانواده پذیرفته می شود. برای همه داستان می گوید، اطلاع رسانی^{۱۸} و آگاهی بخشی می کند. چیزهایی را که تاکنون نخوانده اند، نشنیده اند و ندیده اند به آنها نشان می دهد. حتی چیزهایی مغایر با ارزش های پذیرفته شده را برایشان بیان می کند که غیر از رسانه از دست کسی برنمی آید. ارزش ها و نوآوری های جدیدی به ویژه در تقابل با ارزش های سنتی را به افراد خانواده ارائه می کند. بدون آنکه کسی به این بیگانه ایرادی بگیرد. چنین کاری تنها از رسانه برمی آید (جلالی، ۱۳۹۴:)

^{۱۳} World Wide Web

^{۱۴} Cultural Identity

^{۱۵} Cohen

^{۱۶} ICTs

^{۱۷} Gromella

^{۱۸} Notices

ارزش های سنتی را به چالش می کشد، افراد را دچار تضاد ارزشی می کند. اوقات فراغت^{۱۹} آنها را پر می کند، آنها را سرگرمی کند، تا زمانی که رسانه های جمعی اعم از مطبوعات و رادیو و تلویزیون، نخب هگرا و تولیدکننده محتوای فکری و عقیدتیبودند، نمیتوانستند آنچنان بر سبک زندگی عامه تاثیرگذار باشند، چون مخاطبان محدودی داشتند. با وجود اینکه رسانه ها باپشتوانه قوی مالی و تبلیغی و سیاسی وارد زندگی شدند، افرادی سواد و کم سواد که دسترسی به این هجمه جدید را نداشتند ویا نمی توانستند خودشان را از سنت ها رها وبه دنیای نوین وارد گردند، مقاومت کردند. با حضور بیشتر رسانه ها(بطور اعم) ونمایش ظاهری از زیبایی زنان، استفاده از رنگ ها، آهنگها و نمایش خواسته های نسل جدید، تضاد بین دونسل قدیم و جدید وعدم درک متقابل و از همه مهمتر، را بیش از پیش نمایان می سازد. اما با زوال رسانه های نخبه گرا و ظهور رسانه های عامهپسند پرتیراژ، مسئله تغییر علائق و سبک زندگی مورد توجه قرار می گیرد. محتوای رسانه های عامه پسند، علاوه بر خبر رسانی، به تبلیغات، ترویج مصرف گرایی، پاسخگویی به سلايق متنوع مخاطبان روی آوردند. تا جایی که مکاتب مطالعات انتقادی ارتباطاتبه ویژه فرانکفورت و بیرمنگام در غرب، محصولات رسانه ای و فرهنگی را عامل اساسی برون رفت جامعه از وضع طبیعی و از خودبیگانگی و نظایر آن می دانند(دارنلی، ۲۰۱۴: ۴).

فضای آزاد تلگرام محل حضور میلیونها کنشگر تلگرامی^{۲۱} است که می توانند با تفسیرهای نمادین در تلگرام: ۱- به کنش فردیو جمعی متقابل بپردازند ۲- در اجتماعات مجازی^{۲۲} حضور سایبری داشته باشند ۳- گروه مجازی تشکیل بدهند ۴- با افرا دیدگری که از تلگرام استفاده می کنند به بحث آزاد در مورد موضوعات گوناگون بپردازند و در نهایت از اطلاعات و اخبار موجود در سایتهای تلگرامی به صورت گزینشی و بدون داشتن محدودیت های رسانه های دیگر -که بر خلاف تلگرام- عمدتاً یک سوی ه می باشند، استفاده کنند(جلالی، ۱۳۹۴: ۹۶).

تلگرام، با وجود گستردگی و پیچیدگی اش- کاملاً بر خلاف مدل یک به چند در رسانه های پخش همگانی- رسانه ای بسیار شخصی و خصوصی است. تلگرام از طریق پست الکترونیکی، ارتباط بین فردی از راه گروههای بحث و مانند آن(که ممکن است کاملاً آزاد، یا محدود به اعضا باشد) گفتگو و تبادل نظر را تسهیل می کند، و نیز دسترسی یک به چند به اطلاعات را - عمدتاً از طریق وب- ممکن می کند. اما حتی هنگامی که تلگرام به صورت مدل یک به چند عمل می کند، دارای قابلیتی است که اساس آن را از دیگر رسانه های گروهی متمایز می کند - این که همواره دارای پتانسیل تعاملی است، همین قابلیت تعاملی است که زمینه های تغییرات اجتماعی و اقتصادی متعاقب را برای آن فراهم می کند(دارنلی، ۲۰۱۴: ۲۰).

حجم روزافزون اطلاعات علمی موجود در تلگرام و تاثیر انکارناپذیر آن در دستیابی سریع به اطلاعات، حوزه آموزش و پژوهش را متحول نموده است. تلگرام امکان دسترسی به اطلاعات ارزشمند، جدید و گستردهای را در زمان کوتاه، فراهم نموده و فرصتها و امکانات نوینی جهت ارتقاء علمی در اختیار کاربران قرار می دهد.

^{۱۹} free time

^{۲۰} Darenli

^{۲۱} Internet activists

^{۲۲} Virtual communities

بسیاری از کشورها و سازمانها، محیط تلگرام را سریع ترین و کم هزینه ترین راه برای تبادل اطلاعات تشخیص داده اند. آمارهایی که توسط سازمانها وموسسات مختلف ارائه می شود نیز حکایت از رشد و استفاده روزافزون از خدمات تلگرام در سراسر جهان از جمله ایران دارد استفاده از، تلگرام، یکی از جلوه های آشکار دنیای مدرن و ابزاری مهم برای آموزش نسل نو به شمار می آید.

این کارکرد جدید نیاز و خواسته تازه های در سبک زندگی مردم بوجود آورده و فرهنگ های غالب فرهنگ های بومی را تحت تاثیر قرار داده اند. اگرچه این موضوع در داخل مرزهای کشور هم قابل تصور بوده و آن زمانی است که اصحاب رادیو و تلویزیون ایده های مرکز را برای حواشی و پیرامون آن بازنمایی می کنند و با پخش محتوای سرگرم کننده مانند فیلم و سریال ها متعدد سبب کزندگی را تحت تاثیر سبک زندگی در مرکز قرار میدهند(کوهن، ۲۰۱۰: ۱۸۳).

نتیجه گیری:

در دوران کنونی علاوه بر فراملی شدن رسانه ها که مهمترین نمونه بارز آنها تلویزیون های ماهواره ای هستند، رسانه های اجتماعی نوینی مبتنی بر اینترنت نیز ظهور و توسعه پیدا کرده اند. میزان نفوذ و ارتباط افراد اجتماع با رسانه های نوین به حدی اهمیت دارد که عده ای از آن تحت عنوان «زندگی دوم یا سکندلایف» یاد می کنند. یعنی نوع زندگی تغییر کرده و نظام ارزشی وهنجاری افراد تحت تاثیر رسانه هاست. بر اساس آنچه گفته شد، اهمیت دسترسی به اطلاعات از طریق تلگرام به ویژه در کشورها ی در حال رشد بر هیچ کس پوشیده نیست. مطالعات نیز نشان می دهدکه بسیاری از مراکز دانشگاهی و موسسات آموزشی و پژوهشی کشورهای در حال رشد به منظور ارائه خدمات تلگرامی، تأمین مجموعه مواد اطلاعاتی و دسترسی راه دور به شبکه ها، نظام ها، پایگاه ها و منابع اطلاعاتی مناسب نیاز کاربران مطالعات و اقدامات زیادی را انجام داده اند. ظهور اینترنت نمونه ای از تحولات تکنولوژی ارتباطی و اطلاعاتی است که تغییرات عمیقی را در عرصه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی ایجاد کرده است. تا آنجا که حتی منشأ تولید نظریات و مفاهیم جدید در حوزه های مختلف جامعه شناسی، روانشناسی، ارتباطات، اقتصاد و به طور کلی علوم انسانی شده است. اینترنت با تسهیل برقراری ارتباط میان دوردستترین نقاط جهان، کره خاکی را به دهکده ای کوچک تبدیل کرده است، دهکده ای کوچک تبدیل خواهد شد و مردم نه در کشورهای دوردست و با فاصله که گویی در یک دهکده زندگی می کنند. استفاده از فضای مجازی جدا از ضرر و زیان هایی مشهودی که در خانواده داشته، به رشد علمی در زمینه پزشکی، مسائل آموزشی، روانشناسی، ارتقا مهارت های شغلی کمک کرده است. همچنین در رشد مهارت ها و ارتباطات اجتماعی، مباحث اجتماعی و فرهنگی و همفکری یا هم صحبتی با دوستان کاربرد زیادی داشته است. بین شبکه های مجازی و هویت نهاد خانواده رابطه معناداری وجود دارد بدین ترتیب که برخی ویژگیهای شبکه های مجازی از جمله: محیط تعاملی، فضای صمیمی و احساس رضایت، وجود گروه ها و اجتماعات مجازی، محتواهای بسیار و تولیدات مختلف شبکه های مجازی تأثیر غیرقابل انکاری در هویت نهاد خانواده و ارزشهای این نهاد مقدس دارد. برای این که زندگی مجازی

سالم داشته باشیم باید زندگی حقیقی از زندگی مجازی جدا باشد متأسفانه برخی افراد کمبودهای زندگی واقعی را در زندگی مجازی می‌خواهند جبران کنند در حالی که زندگی مجازی به عنوان زندگی دوم است و باید پارامترهای آن رعایت شود.

منابع

- زنجانی زاده، هما؛ «بررسی تأثیرات اینترنت بر ارزش های خانواده در بین دانش آموزان». مجله انجمن جامعه شناسی ایران، دوره ششم، شماره ۲، ۱۳۸۴
- ستارزاده، داود، «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر اعتیاد به اینترنت و پیامدهای آن». فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی، شماره چهاردهم ۱۳۸۶
- ابراهیم نژاد، داود (۱۳۹۶). تحلیل اثرات رسانه های جمعی بر سرمایه اجتماعی جوانان با تاکید بر تلویزیون و ماهواره. دانشجویان دانشگاه های دولتی تبریز.
- ازکیا، مصطفی و غفاری، غلامرضا (۱۳۹۴). جامعه شناسی توسعه، تهران: کلمه.
- استاد حسین، یاسر، دلیلی، شیمیا (۱۳۹۲). بومی سازی شبکه های اجتماعی مجازی در مجلات شهری، اولین همایش شهروندی مدیریت محله ای حقوق و تکالیف.
- اسمیت، آنتونی (۲۰۱۴۹). ژئوپولیتیک اطلاعات، فریدون شیروانی، تهران، سروش
- اعزاز، شهلا (۱۳۹۲). جامعه شناسی خانواده: با تاکید بر نقش، ساختار و کارکرد خانواده در دوران معاصر. تهران: انتشارات روشنگران و مطالعات زنان.
- اعزاز، شهلا (۱۳۹۲). خانواده و تلویزیون، گناباد، مرنديز
- اکبری تبار، علی اکبر، هزار جری بی، جعفر (۱۳۹۲). مطالعه ای در باب تأثیرات شبکه های اجتماعی مجازی بر سبک زندگی و اوقات فراغت جوانان.
- امیدوار، احمد و صارمی، علی اکبر (۱۳۹۶). اعتیاد به اینترنت. مشهد: تمرین.
- اورنگ، ط (۱۳۹۳). بررسی علل روانی رفتار گپ زدن (چت کردن) با اینترنت در جوانان شهر تهران. پایان نامه ی کارشناسی ارشد. دانشگاه الزهرا.
- اینگلهارت، رونالد (۲۰۱۲). تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی، ترجمه مریم وتر، تهران: انتشارات کویر.